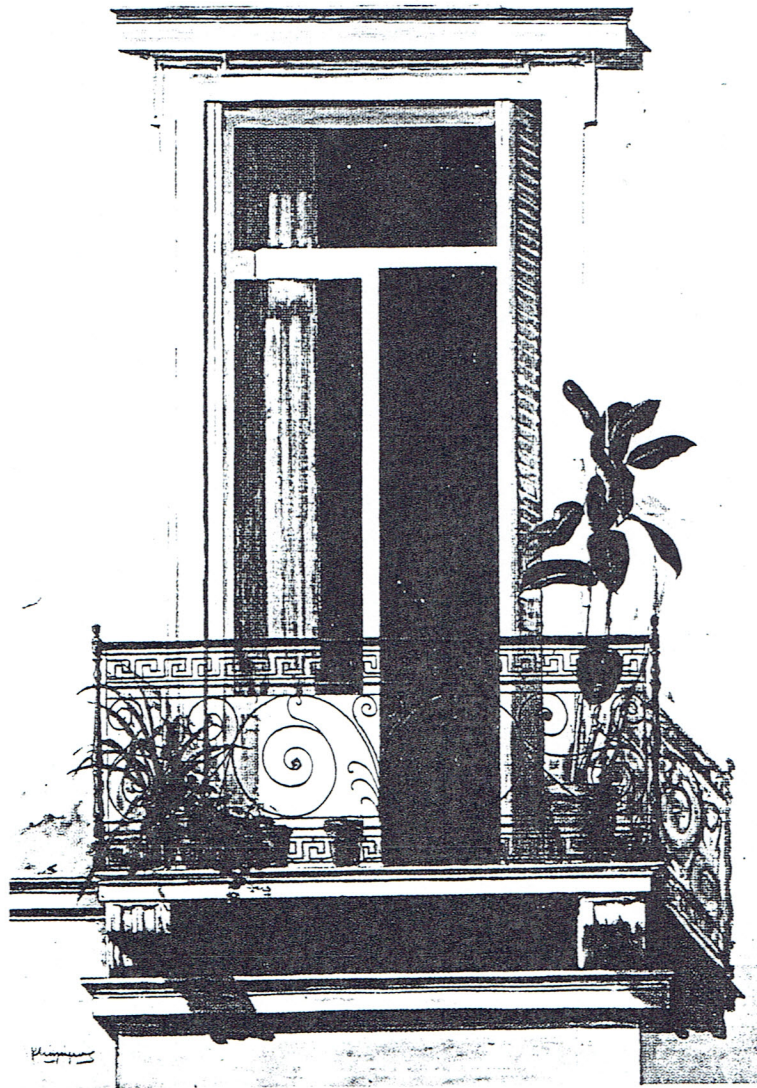

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ,"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1974	ΤΕΥΧΟΣ 303	ΜΑΡΤΙΟΣ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2007	Γραφεία: Οδός Μαυρομιχάλη 7 Αθήνα 106 79 ΤΗΛ. - FAX: 210-36.21.651
--------------------------	---------------	-----------------------------	--

ΑΘΗΝΑ 2007

Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ F.C.H.L. ROUQUEVILLE (1800)

Επιμέλεια: ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΤΣΙΟΥ, Δρος Νεότερης Ιστορίας

Μετάφραση: Δρος ΚΟΝΔΥΛΙΑΣ ΧΟΪΔΑ

Ο Γάλλος γιατρός Francois-Charles-Hughes-Laurent-Rouqueville ήταν ο πρώτος Ευρωπαίος ταξιδιώτης που έφτασε στην Ελλάδα στο κατώφλι του 19ου αιώνα. Ο Rouqueville βρέθηκε, σε ηλικία 29 ετών, στην Ελλάδα αιχμάλωτος των Τούρκων και η περιήγησή του έγινε με ένοπλη συνοδεία. Πέρασε το χειμώνα του 1799 στην Τριπολιτσά και το 1800 οδηγήθηκε στην Κωνσταντινούπολη όπου παρέμεινε φυλακισμένος δύο χρόνια. Καρπός αυτής της περιπέτειας ήταν η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και ένα τρίτομο περιηγητικό χρονικό που κυκλοφόρησε στα 1805 και σημείωσε μεγάλη επιτυχία⁽¹⁾. Το έργο, όμως, αυτό ήταν περισσότερο κατασκευάσμα γραφείου και σύνθεση ερασιματών από παλαιότερα και σύγχρονα περιηγητικά χρονικά καθώς και από διηγήσεις συγκρατούμενων του, παρά χρονικό αληθινών περιηγητικών εμπειριών. Ο Α' τόμος του χρονικού του αναφέρεται στον Μωριά, ο Β' και ο Γ' στη φυλάκισή του

στο Επταπύργιο. Εκεί ο Rouqueville συγκέντρωσε υλικό για τις φανταστικές περιηγήσεις του. Περιγράφει την Ήπειρο, που δεν είχε ακόμα επισκεφτεί, χρησιμοποιώντας στοιχεία από τις σημειώσεις μερικών Γάλλων αξιωματικών, που είχαν κρατηθεί κάμποσον καιρό αιχμάλωτοι στα Γιάννενα⁽²⁾. Ωστόσο αυτό το βιβλίο, μ' όλες τις ανακρίβειες, καθόρισε την κατοπινή μοίρα του Rouqueville. Τον έδεσε οριστικά με την Ελλάδα, υπήρξε η αρχή ενός μεγάλου συγγραφικού έργου, που τον κατέστησε αυθεντία στα ελληνικά πράγματα και του χάρισε τιμές και αναγνώριση και στο χώρο της πολιτικής και στο χώρο των Γραμμάτων. Γιατί ο Rouqueville, χάρη στο χρονικό του 1805, που αφιέρωσε στον Ναπολέοντα, ξαναγύρισε στην Ελλάδα με διπλωματική αποστολή, παρέμεινε δέκα περίπου χρόνια (1806-1816) και πραγματοποίησε αυτή τη φορά αληθινές περιηγήσεις, μελέτησε, συγκέντρωσε υλικό και έγραψε ένα νέο οδοιπορικό με έγκυρα στοιχεία και

προσωπικές αδιαμφισβήτητες μαρτυρίες. Αυτό το χρονικό κυκλοφόρησε το 1820-21 σε πέντε ογκώδεις τόμους με τίτλο «Voyage dans la Grece»⁽³⁾. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1826 κυκλοφόρησε η δεύτερη έκδοση του έργου σε έξι τόμους με εντελώς νέα διάρθρωση και με τίτλο «Voyage de la Grece»⁽⁴⁾.

Από το πρώτο περιηγητικό χρονικό του Rouquerville «Voyage en Morèe, à Constantinople, et en Albanie et dans plusieurs autres parties de l' Empire Othoman» παραθέτω σε μετάφραση από τον τρίτο τόμο (σσ. 128-135) το παρακάτω απόσπασμα που αναφέρεται στην περιοχή της Άρτας.

«Το νέο μέρος της Αλβανίας παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς την ευφορία (της γης), το εμπόριο (που διεξάγεται) στον κόλπο του και την ασφάλεια που βρίσκουν οι έμποροι στην Άρτα και τη Σαλαώρα.

Το ίδιο συνέβαινε και κατά την αρχαιότητα με γνωστές πόλεις των οποίων οι Ρωμαίοι άλλαξαν την όψη. Το ίδιο συνέβη και με την Νικόπολη που αναπτύχθηκε μετά την περίφημη μάχη του Ακτίου. Το εμπόριό της ήταν γνωστό και οι συγγραφείς που μίλησαν γι' αυτήν κατέθεσαν λίγες απόψεις σχετικά με τα μέρη που βρίσκονταν στα περίχωρα. Βλέπει κανείς μόνον τους κατοίκους των παράλιων του κόλπου, που μεταφέρθηκαν για να αποτελέσουν τον πυρήνα του πληθυσμού της Νικόπολης ή της πόλης της Νίκης. Επιστρέφω στη σύγχρονη πραγματικότητα.

Η Άρτα, που είναι στις μέρες μας η πιο σημαντική πόλη του νότιου μέρους του κόλπου της Αλβανίας, είναι

χτισμένη στις ακτές του Αρέθωνα⁽⁵⁾ και το όνομά της υπερίσχυσε αυτό του Αμβρακίας που έφερε ο κόλπος άλλοτε. Η Άρτα δεν είναι καθόλου, όπως ισχυρίζεται ο γεωγράφος Μελέτιος,, το Άργος της Ηπείρου και κάθε φορά που η ευρυμάθεια αυτού του γεωγράφου αποκλίνει, αναγκαζόμαστε να περιπλανιόμαστε μαζί του. Η Άρτα είναι μια σύγχρονη πόλη γύρω από την οποία δε βρίσκουμε ούτε αρχαίες οδούς, ούτε ερείπια, των οποίων η απόσταση και η θέση δεν μπορούν να σχετίζονται με καμία από τις πόλεις που αναφέρουν οι αρχαίοι συγγραφείς.

Η Άρτα αποτελεί την έδρα μιας ελληνικής επισκοπής και για μεγάλο χρονικό διάστημα ήταν η έδρα ενός πασαλικιού που το κατείχε ο Μουχτάρ (πασάς) πριν αυτός γίνει πασάς της Εύβοιας. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου η περιοχή προσαρτήθηκε στην κυριαρχία του Αλή(πασά) που εγκατέστησε εκεί (ως διοικητή) κάποιες φορές έναν αγά ή έναν πασά που ήταν υποτελής του.

Η Άρτα βρίσκεται στους πρόποδες των Κασσιωπαίων ορέων στη δεξιά όχθη του ποταμού Αρέθωνα τον οποίο οι σύγχρονοι ονομάζουν ποταμό της Άρτας ή ποτάμι της Άρτας και τον οποίο κάποιον ταξιδιώτες λανθασμένα συγχέουν με τον ποταμό που σχηματίζεται από το φούσκωμα των νερών του Αχέρωνα. (Το ποτάμι της Άρτας) έχει νερό όλες τις εποχές του έτους και οι κάτοικοι το διασχίζουν με μια γέφυρα την οποίαν οι ντόπιοι με υπερηφάνεια επιδεικνύουν στους ταξιδιώτες επειδή μία από τις καμάρες του φθάνει τα 80 πόδια ύψος. Καθώς

εκστασιάζονται εύκολα εκθειάζουν αυτό το έργο ως ένα θαύμα! Οι χριστιανοί από την πλευρά τους παρουσιάζουν ως αρχαίο μνημείο μια εκκλησία χτισμένη με τούβλα η οποία είναι το έργο των τελευταίων χριστιανών αυτοκρατόρων του Βυζαντίου. Κατά τα άλλα η πόλη δεν προσφέρει παρά μόνο την ομοιομορφία και τη μονοτονία των τουρκικών πόλεων με στενούς δρόμους και ένα εκτεταμένο χώρο ο οποίος περικλείει 6.000 κατοίκους από τους οποίους το ένα τέταρτο περίπου ασπάζεται τη μωαμεθανική θρησκεία.

Ωστόσο η Άρτα, παρά την πλεονεκτική της θέση και την ομορφιά του οριζοντά της που εκτείνεται μέχρι την Πίνδο, μαστίζεται από πυρετούς που εκδηλώνονται κυρίως το καλοκαίρι. Οι πλούσιοι κάτοικοι συνηθίζουν τότε να εγκαταλείπουν την πόλη και να πηγαίνουν να περάσουν αυτήν την περίοδο σε κάποια χωριά που είναι χτισμένα στα βουνά ή κοντά στις όχθες των ποταμών του κόλπου επειδή αυτές οι θέσεις φαίνεται να είναι εξίσου υγιεινές εκτός από την Σαλαώρα.

Επιπρόσθετα (στην περιοχή έχουμε) τα εξαιρετα κρασιά που παράγονται στους γειτονικούς λόφους της Άρτας, τις υπαίθριες περιοχές όπου αφθονούν τα εδώδιμα δημητριακά (σιτηρά) και καλλιεργείται ο καπνός της Ανατολής. Τα δάση είναι γεμάτα από αγριογούρουνα, ελάφια και θηράματα (πουλιά). Τελικά, αυτή η επαρχία θα μπορούσε να είναι μια ευχάριστη διαμονή χάρη στην ποικιλία και την ευφορία του εδάφους της.

Η πόλη της Άρτας, την οποία μπορούμε να θεωρήσουμε ως την αποθή-

κη της Κάτω Αλβανίας κάνει αξιοσημείωτο εμπόριο κριθαριού, βρώμης, καλαμποκιού, lazarí (;), φακής, φουντουκιών, κάστανων, φασολιών, βαμβακιού, λινού, κηπευτικών, μαλλιού που δεν καθαρίστηκε ακόμη από τη λιπαρή ύλη (άπλυτο μαλλί), μαροκινών δερμάτων, χοντρών τσοχών, καποτών, αλατζάδων από βαμβάκι και νήμα, αλατζάδων από μετάξι και βαμβάκι, λευκών υφασμάτων, καπνού, κρασιών, ούζου, κόμμεος, βοδιών, προβάτων, χοίρων και οικοδομικής ξυλείας που μια γαλλική εταιρεία αγόρασε παλαιότερα για την Τουλών.

Χωρίς αμφιβολία, χάρη σ' αυτό το σπουδαίο εμπόριο ο κόλπος του Αμβρακικού ονομάστηκε και κόλπος της Άρτας. Ο κόλπος είναι πολυσύχναστος και πολύ σημαντικός για το εμπόριο της Άρτας η οποία ωστόσο βρίσκεται σε απόσταση λίγο περισσότερη από 4 λεύγες⁽⁹⁾.

Μεταξύ των πόλεων και των χωριών του πασαλικιού της Άρτας, που περιλαμβάνει την Απεραντεία και ένα μέρος της Αιτωλίας αναφέρονται και τα Τρίκαλα. Είναι μια κωμόπολη που αποτελείται από 300 ισόγεια σπίτια. Βρίσκεται 2 λεύγες ανατολικά της Άρτας στο πίσω μέρος μιας οροσειράς που σχηματίζουν την ανατολική πλευρά της κοιλάδας όπου ρέει ο Αρέθων ή ποτάμι της Άρτας. Οι κάτοικοί της, οι οποίοι διοικούνται από ένα μπολούκ-πασα, καλλιεργούν το βαμβάκι, παράγουν λάδια, κατασκευάζουν αλατζάδες και στα δάση ασχολούνται με την υλοτομία ή με την κτηνοτροφία.

Στην άλλη δυτική πλευρά αυτών των βουνών κυλά ο Ίναχος της Ηπείρου ο οποίος πηγάζει από τα βουνά της

Τμήμα της Ηπείρου από το χάρτη της Ελλάδας του Rouqueville

επαρχίας του Ζαγορίου. Δύο λεύγες πριν χυθεί στον κόλπο της Άρτας διακλαδίζεται για να δημιουργήσει το δέλτα του ποταμού όπου το εύφορο και γόνιμο έδαφος χρησιμοποιείται για την καλλιέργεια καπνού και βαμβακιού. Η κυριότερη πόλη αυτής της μικρής επαρχίας ονομάζεται Terra-Nona, σύγχρονο όνομα που καταδεικνύει ίσως το νέο έδαφος πάνω στο οποίο ιδρύθηκε. Οι κάτοικοί της είναι στην πλειοψηφία Εβραίοι και εξόριστοι Βενετοί, αναμειγμένοι με μερικούς Έλληνες των βενετικών νησιών που μετέφεραν τα ήθη τους και την βιοτεχνία τους σ' αυτή τη γωνιά της γης, άξια ενός πιο ευγενούς πληθυσμού.

Πράγματι, όλη η κοιλάδα είναι

όμορφη και εύφορη. Βλέπει κανείς επιβλητικά ελαιόδενδρα, μουριές, δένδρα που παράγουν λιπαρά ρητίνη, πλατάνια και δρυμούς υψηλών βαλανιδιών κατάλληλες για οικοδόμηση. Εκεί εκτρέφονται πολλά ζώα και άλογα όλα ικανά για ορεινές δραστηριότητες. Υπάρχουν επίσης και ιαματικά νερά και μια εκπληκτική ποικιλία και ευρωστία στην βλάστηση των φυτών και των δένδρων. Τα αμπέλια δίνουν ένα κρασί που δεν υπολείπεται αυτού της Dzidza και των πιο φημισμένων λόφων της Αλβανίας.

Ο Μελέτιος υποδεικνύει κάποια ερειπωμένα κάστρα που θα πρέπει να υπήρχαν στην ακτή των παραπλήσιων ακτών του κόλπου όπου στις μέρες μας βρίσκονται κάποιες ανώνυμες κω-

μπούλεις που κατοικούνται από πτωχούς ψαράδες.

Ο ποταμός Ίναχος είναι γεμάτος ψάρια και τα προσχώματα (η λάσπη) εμποδίζουν την ναυσιπλοΐα. Με κάποια μέριμνα θα μπορούσε να διανοιχθεί η εκβολή (το στόμιο) του, και με αυτό τον τρόπο να δημιουργηθεί μια διέξοδος προς την πεδιάδα την οποία να καθιστά πιο εύφορη και της οποίας βρέχει τα πλούσια και εύφορα λιβάδια.

Τρεις λεύγες προς τα δυτικά του δυτικού παραποτάμου του Ινάχου, βρίσκεται το λιμάνι της Σαλαώρας που είναι το επίνειο της Άρτας. Είναι ένα φτωχό χωριό που βρίσκεται ανάμεσα στα έλη και στο οποίο με δυσκολία βρίσκει κανείς κάτι για να επιβιώσει. Μερικές καλύβες, η παράγκα των υπαλλήλων του τελωνείου, ένα κακής κατασκευής λιμάνι, απαρτίζουν το σύνολο της Σαλαώρας που είναι η απο-

θήκη του εμπορίου της Κάτω Αλβανίας, το επίνειο των Ιωαννίνων και της Άρτας».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. F. C. H. L. Pouqueville, *Voyage en Morée, à Constantinople, en Albanie et dans plusieurs autres parties de l' Empire Othoman, pendant les années 1798, 1799, 1800 et 1801. Comprenant la description de ces pays, leurs productions, les moeurs, les usages, les maladies et le commerce des leurs habitans, avec des rapprochemens entre l' état actuel de la Grèce, et ce qu' elle fut dans l' antiquité*, τ. 1-3, Paris 1805.
2. Για τις ανακρίβειες του Pouqueville, βλ. W. Leake, *Researches in Greece*, London 1814, σ. 405.
3. Βλ. F. C. H. L. Pouqueville, *Voyage dans la Grèce comprenant la description ancienne et moderne de l' Epire, de l' Illyrie grecque, de la Macédoine cisaxienne, ...*, τ. 1-5, Paris 1820.
4. Βλ. F. C. H. L. Pouqueville, *Voyage de la Grèce. Deuxième édition, revue, corrigée et augmentée*, (Paris 1826-1827), τ. 1-6.
5. Ο ποταμός Άραχθος.
6. Μονάδα μήκους με διαφορετική τιμή από τόπο σε τόπο (λ.χ. η αγγλική λεύγα είναι ίση με τρία ναυτικά μίλια, δηλ. με 556,6 μέτρα).

